

# Over de kloof...

Ledevaartkerk Chaam, zondag 29 september 2019

Ds. Sara Dondorp

Eerste Schriftlezing: Amos 6: 1-10

Tweede Schriftlezing: Lucas 16: 19-31

## Inleiding

Vandaag is het de laatste dag van de Vredesweek. Wij hebben er voor zover ik weet niet speciaal aandacht aan besteed. Vrede is een thema waar we het altijd wel over kunnen hebben. De organisatie Pax stelt liturgisch materiaal beschikbaar, in verbondenheid met andere kerkgemeenschappen, heb ik een deel van de gebedsteksten uit dat materiaal overgenomen. Op het leesrooster staan voor vanmorgen heftige bijbelteksten. De profeet Amos was een donderprediker, die fel van leer trok. Hij noemde zichzelf geen profeet, hij was boer. Schapenhouder en vijgenkweker. Hij leefde in een relatief rustige tijd, de 8e eeuw v.C. onder Jerobeam II. Maar de verschillen tussen arm en rijk waren groot. Tegen dat onrecht kwam Amos in het geweer, en niet zachtzinnig. Ook het verhaal dat Jezus vertelt gaat over de kloof tussen arm en rijk. Of misschien nog wel meer over kansarm en kansrijk. We lezen straks het verhaal over de rijke man en de arme Lazarus.

## Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

Van de Franse Koningin Marie Antoinette wordt beweerd, dat ze gewone mensen totaal niet begreep. Beroemd is de uitspraak, naar aanleiding van de opmerking dat heel veel mensen geen brood meer te eten hadden: "Waarom eten ze dan geen cake?" Het schijnt niet waar te zijn, maar het is wel tekenend voor de manier waarop de Fransen hun koningin toen zagen. Er gaapte een grote kloof tussen de koningin, die alles had, die leefde in grote rijkdom, in pracht en praal en de gewone mensen die straatarm waren en honger leden. Over die kloof gaan beide schriftlezingen vanmorgen. Over die kloof profeteert Amos, met alle emotie die in hem is. Over diezelfde kloof vertelt Jezus zijn gelijkenis.

Laat ik vooropstellen dat de gelijkenis niet bedoeld is als moralisme. Niet als verwerping van rijkdom en al helemaal niet als verheerlijking van armoede. Volgens mij gaat het hier vooral om de kloof. De volstreekte onbereikbaarheid aan beide zijden van de kloof. Jezus zet de verschillen extra scherp aan. De rijke man is zoals vrijwel alle personages in gelijkenissen naamloos. Hij viert feest. Met andere woorden: hij deelt in zijn rijkdom. Naar sociale maatstaven is hij iemand die het gemaakt heeft. In de theologie van zijn tijd zou hij een gezegend man kunnen zijn. Het begint als een mooi plaatje, maar je voelt al aan dat het niet klopt. Aan de andere kant van de kloof is de situatie diametraal anders. Er is ook een arme man. Deze man heeft helemaal niets. Hoewel, één ding heeft hij wel, wat de rijke niet heeft: een naam. De arme man heet Lazarus. Dat is de Latijnse vorm van de naam Eleazar wat betekent 'God helpt'<sup>1</sup>. Die naam is ongetwijfeld niet voor niets gekozen. Het wrange is dat die naam, dat die hulp, in de lucht lijkt te hangen. Mensen helpen Lazarus in elk geval niet. En hulp van God lijkt ver weg. Hij zit onder de zweren, en wordt daarom als onrein beschouwd. Volgens de Joodse reinheidsregels moeten mensen hem vermijden. Mensen die rein willen blijven, zijn dus niet in staat hem te helpen. Mensen niet, honden wel. De honden likken zijn zweren. De enige hulp die hem nog rest, is dat er een einde komt aan zijn lijden. Die hulp krijgt hij inderdaad: hij sterft.

---

<sup>1</sup> Jos de Heer, Lucas Acta, deel 3, pag. 66.

Nu verplaatst het verhaal zich naar het hiernamaals. Op dit moment is het goed te bedenken dat onze associaties met het hiernamaals of een leven na de dood, allemaal van later zijn. In deze tijd kende men het dodenrijk, een tijdelijke plek, een betrekkelijk neutrale plek, waar zielen wachten op de opstanding. Onze begrippen hemel en hel zijn voornamelijk in later tijd ontstaan. Of in elk geval nader ingevuld tot wat we ons er nu bij voorstellen. Hoe dan ook, in de gelijkenis wordt Lazarus door engelen gedragen. In een verhaal of een gelijkenis kan immers alles. Engelen dragen Lazarus naar Abraham. Waar dat is weten we niet. Over een hemel horen we niets. Hij wordt weggedragen naar de schoot van Abraham, staat er. Het is wél een heel bijzonder beeld. Alsof een oude vader zijn kind liefdevol op schoot neemt en troost. Liefde en troost die Lazarus tijdens zijn leven niet gekregen heeft. Het verhaal zet iets recht dat eerder scheefgegroeid was.

Overigens mag je dit verhaal uiteraard niet omkeren, en beweren dat arme mensen later hun deel wel zullen krijgen. Zo is het eeuwenlang wel gebeurd: armen moeten hun plaats weten. Zij zullen ooit in de hemel wel gecompenseerd worden. Wie dat zegt, maakt dezelfde fout als de rijke, naamloze man.

Hoe dan ook, de rijke zit in de onderwereld en Lazarus bij Abraham. De kloof is even groot als in de bovenwereld. De rollen zijn omgekeerd, maar verder lijkt er niets veranderd. De rijke man heeft nu de rol van de loser gekregen, maar dat lijkt hij niet door te hebben. Nog steeds denkt hij anderen voor zich aan het werk te kunnen zetten. Hij roept Abraham, zoals hij eerder zijn butler zou hebben geroepen. Zeg, Abraham, stuur die Lazarus eens deze kant op! Alsof hij Lazarus als een soort koelie in dienst wil nemen. Een knechtje die hem verkoeling moet geven in de hitte. De achteloze vanzelfsprekendheid waarop hij dat zegt is niet veranderd. Een machtig man die bevelen geeft. Wat wel is veranderd is dat hij de naam van Lazarus weet. Pas nu Lazarus iets voor hem kan betekenen, wil hij hem kennen. Dat maakt de achteloosheid alleen nog maar erger. De kloof is misschien alleen nog maar groter geworden. Niets kan die kloof overbruggen. Niet bij leven en niet na dit leven. Het doet me denken aan de nagedachtenis van Marie Antoinette. Haar naam blijft verbonden met decadentie en onvermogen. Een aan die uitspraak over brood en cake, die de kloof verwoordt. De achteloosheid en het gebrek aan inlevingsvermogen.

Over de decadente kant van de kloof foetert de profeet Amos. Hij heeft net een aantal hoofdstukken lang de volken veroordeeld. Om hun onrechtvaardigheid, hun misdaden tegen de menselijkheid. Buiten de grenzen is veel verdorvenheid te vinden, blijkbaar. Profeteren over hoe slecht anderen zijn, dat is makkelijk. Zo blijven de eigen mensen buiten schot. Maar dan profeteert Amos verder. Juist over zijn eigen mensen. Jullie lamlendige bestuurders van Sion zijn geen haar beter. Jullie baden in luxe, op jullie ivoren bedden. Maar zijn jullie je wel bewust van jullie verantwoordelijkheden? Jullie houden je met bijzaken bezig, als drinkgelagen en feesten, terwijl jullie de hoofdzaak – rechtvaardig bestuur – vergeten. Het volk waar jullie verantwoordelijk voor zijn, gaat ten onder, en jullie doen helemaal niets. Hoe durven jullie! Jullie gezapige bestuurders, die vast blijven houden aan jullie luxe, die niks doen, terwijl jullie weten dat het fout zal gaan! Jullie achteloze lulakken, zonder enig inlevingsvermogen! Jullie blijven vasthouden aan jullie verworvenheden. Hoe durven jullie! De felle toon van Amos is verwant aan die van een moderne profetes. Waarschijnlijk heeft iedereen de speech van Greta Thunberg gezien. Haar verontwaardiging, haar woede over vorige generaties. Over de slome manier waarop maatregelen worden genomen, terwijl de wereld naar de donder gaat! Ze probeert over een diepe kloof heen te roepen, met alle overtuigingskracht die ze in zich heeft. Zoals Amos dat ook deed. Tegen de achteloosheid en het gebrek aan inlevingsvermogen.

Heel veel reacties op de speech gaan over bijzaken: Was haar emotie wel oprecht? Is ze niet veel te jong? Maar is de inhoud van haar speech niet de hoofdzaak? Hoe zit het met de verantwoordelijkheid van vorige generaties voor de opwarming van de aarde, voor de golf van extinctions, voor het ineenstorten van ecosystemen en noem maar op. De jongere generaties erven onze rotzooi. Dat is toch inderdaad niet rechtvaardig! Het is geen fijne boodschap die Greta te melden heeft, dat heeft ze met Amos gemeen. Maar het is wel een belangrijke boodschap. Het is een oproep om in actie te komen, om betrokken te raken, om de urgentie van de zaak onder ogen te zien, maar misschien vooral een oproep om macht positief aan te wenden. Want heel veel mensen zijn al betrokken en komen in actie, maar juist de mensen met macht houden zich in. Ik denk dan ook dat de kloof, waar het vanmorgen steeds over ging, niet zozeer ligt tussen arm en rijk, maar vooral tussen machtig en minder machtig. Tussen achteloos en betrokken. Tussen gezapig en bevlogen. De naamloze rijke in de gelijkenis heeft macht om Lazarus te helpen. Hij doet het niet. Hij blijft achteloos door feesten. De feestvierders van Sion hebben macht om het Volk te leiden. Maar ze doen het niet. Ook zij blijven achteloos doorfeesten. De regeringsleiders bijeen in New York hebben de macht om knopen door te hakken. Maar ze doen het te weinig. Velen blijven steken in achteloosheid, in lauwheid.

Is het dan totaal onmogelijk om die kloof te overbruggen? Als dat zo was zou Amos niet profeteren en Jezus niet prediken. Amos roept, vanuit de hoop gehoord te worden. Want zo zegt de Eeuwige, roept Amos, Zoek mij en leef! Een oproep tot betrokkenheid of zo je wil tot verbinding. Amos roept vanuit de hoop dat mensen kiezen voor Gods weg, dat mensen ervoor kiezen zich met Gods gerechtigheid te verbinden, en niet blijven steken in bijzaken of in achteloosheid. Amos kan razen en tieren, en soms kan hij het ook heel mooi zeggen: "Laat liever het recht stromen als water en gerechtigheid vloeien als een sterke beek!" Amos profeteert vanuit het vertrouwen dat gerechtigheid kán, dat er een mogelijkheid is dat bestuurders in beweging komen. Zo vertelt Jezus zijn gelijkenis vanuit het vertrouwen dat het kán, dat mensen geraakt worden om betrokkenheid te tonen, over sociale grenzen heen.

Is dat niet een eerste stap op de weg naar vrede? Betrokkenheid, verbondenheid over sociale of politieke kloven heen! En Greta houdt haar speech vanuit het vertrouwen dat het kán, dat leiders hun politieke belangen opzij zetten voor het belang van de toekomst van onze planeet. Misschien mogen we dat wel zien als een geschenk uit de hemel, het vertrouwen, de hoop dat het kán, reiken over de kloof heen...

Amen